

УДК 346.9

Роман Колесник,

суддя

Господарського суду Київської області

ЩОДО ПОРЯДКУ ПЕРЕГЛЯДУ РІШЕНЬ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

У статті проаналізовано норми чинного процесуального законодавства України, а також зміни до нього, які прийнято у першому читанні та стосуються порядку перегляду рішень господарського суду у зв'язку з нововиявленими обставинами. Досліджено наукові роботи, в яких розглядаються проблеми перегляду рішень суду у зв'язку з нововиявленими обставинами. Автором надано пропозиції з удосконалення законодавства України щодо порядку перегляду рішень господарського суду у зв'язку з нововиявленими обставинами.

Ключові слова: перегляд рішень господарського суду, нововиявлені обставини, вдосконалення законодавства, проект Закону.

Постановка проблеми. Перегляд рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами є особливим видом провадження в господарському судочинстві, для реалізації якого потрібен належний законодавчо визначений механізм. «Гарантії судового захисту будуть ефективними лише за умови законодавчого забезпечення можливості перегляду справи судом вищого рівня, існування зрозумілої й чіткої процедури (механізму) виправлення судових помилок» [1, с. 108]. Тому актуальним є питання належного законодавчого регулювання порядку перегляду рішень господарського суду у зв'язку з нововиявленими обставинами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з переглядом рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами, розглядалися такими авторами, як: О. С. Ткачук, Л. М. Ніколенко, О. С. Волохов, Я. В. Нечваль, В. Д. Чернадчук, та іншими. Проте прийнятий 20.06.2017 у першому читанні проект Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 6232 від 23.03.2017 (далі – Проект Закону України № 6232 від 23.03.2017р.) [2] передбачає зміни у порядку перегляду рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами, які потребують наукового аналізу.

Мета статті – проаналізувати норми чинного процесуального законодавства України і зміни до нього, що прийнято у першому читанні та стосуються порядку перегляду рішень господарського суду у зв'язку з нововиявленими обставинами, та надати пропозиції з удосконалення законодавства України.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі ст. 113 Господарсько-процесуального кодексу України (далі – ГПКУ) судові рішення господарського суду може бути переглянуто за нововиявленими обставинами за заявою сторони, прокурора, третіх осіб, поданою протягом одного місяця з дня

встановлення обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення. При цьому заява про перегляд судового рішення господарського суду з підстави, передбаченої п. 1 частини другої статті 112 ГПКУ, може бути подана не пізніше трьох років з дня набрання судовим рішенням господарського суду законної сили.

Строк для подання заяви про перегляд судових рішень господарського суду у зв'язку з нововиявленими обставинами обчислюється: у випадку, встановленому п. 1 частини другої ст. 112 ГПКУ, – з дня встановлення обставин, що мають істотне значення для справи; у випадках, встановлених п. 2, 3 частини другої ст. 112 ГПКУ, – з дня, коли вирок у кримінальному провадженні набрав законної сили; у випадку, встановленому п. 4 частини другої ст. 112 ГПКУ, – з дня набрання законної сили судовим рішенням, яким скасовано судові рішення, що стало підставою для ухвалення рішення чи постановлення ухвали, які підлягають перегляду; у випадку, встановленому п. 5 частини другої ст. 112 ГПКУ, – з дня ухвалення Конституційним Судом України відповідного рішення.

У ГПКУ зазначається, що заява про перегляд судового рішення подається до господарського суду, який ухвалив судові рішення. Заявник зобов'язаний надіслати іншим сторонам копії заяви та доданих до неї документів. До заяви додаються документи, що підтверджують надіслання копії заяви іншим сторонам, та документ про сплату судового збору.

Також ст. 113 ГПКУ передбачено випадки, в яких заява про перегляд судового рішення господарського суду за нововиявленими обставинами до розгляду не приймається і повертається заявникові, а саме:

1) подання заяви після закінчення встановленого строку без клопотання про його відновлення або відхилення такого клопотання господарським судом;

2) подання заяви без доказів надіслання копії заяви і доданих до неї документів іншим сторонам;

3) відсутність доказів сплати судового збору у порядку і розмірі, встановлених законодавством;

4) якщо заява про перегляд судового рішення господарського суду за нововиявленими обставинами з підстави, передбаченої п. 1 частини другої ст. 112 ГПКУ, подана після закінчення трирічного строку з дня набрання судовим рішенням законної сили незалежно від поважності причини пропуску цього строку;

5) якщо заява про перегляд судового рішення господарського суду за нововиявленими обставинами підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посада якої не зазначена.

Ухвала про повернення заяви може бути оскаржена, а після усунення обставин, зазначених у п. 2, 3 та 5, заява може бути подана повторно.

У Постанові Пленуму Вищого Господарського Суду України від 26 грудня 2011 р. № 17 «Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами» [3] вказано, що згідно зі статтею 113 ГПКУ судові рішення господарського суду може бути переглянуто за нововиявленими обставинами виключно за заявою сторони, прокурора, третіх осіб. Отже, господарські суди не вправі переглядати судові рішення, за правилами розділу XIII ГПКУ, за власною ініціативою. У п. 7.1 цього документа встановлено, що статтею 25 ГПКУ передбачено можливість процесуального правонаступництва. Оскільки правонаступництво можливе на будь-якій стадії процесу, правонаступник також вправі звернутись до господарського суду із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

Пункт 7.2 Постанови № 17 передбачає, що за змістом статті 113 ГПКУ і частини четвертої ст. 37 Закону України "Про прокуратуру" судові рішення може бути переглянуто за нововиявленими обставинами, зокрема, за заявою Генерального прокурора України, його першого заступника та заступника, прокурора Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя і прирівняних до них прокурорів. У зв'язку з цим слід мати на увазі, що згідно з частиною першою ст. 29 ГПКУ прокурор може за своєю ініціативою вступити у порушену за позовом інших осіб справу на будь-якій стадії її розгляду для представництва інтересів держави. З метою вступу у справу прокурор може звернутися, зокрема, із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами або повідомити суд і взяти участь у розгляді справи, порушеної за позовом інших осіб. Отже, прокурор може повідомити господарський суд і взяти участь у перегляді судового рішення за нововиявленими обставинами і у разі, коли заява про такий перегляд вже прийнята судом. При цьому участь у розгляді справи може взяти й інший прокурор, а не той, який подавав заяву про перегляд судового рішення, і не обов'язково належний до названих у частині четвертій статті 37 Закону України «Про прокуратуру».

Пункт 8.1 Постанови № 17 закріплює, що судові рішення може бути переглянуто за нововиявленими обставинами лише після набрання ним законної сили у передбаченому ГПКУ порядку. Можливість перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами з підстави, передбаченої п. 1 частини другої ст. 112 ГПКУ, обмежена трирічним строком з дня набрання відповідним рішенням законної сили. Подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами після закінчення цього строку, який є граничним, тягне за собою повернення відповідної заяви без права на її повторне подання. Подання ж відповідних заяв з інших підстав, зазначених у частині другій ст. 112 ГПКУ, будь-яким строком не обмежується.

Пункт 8.5 Постанови № 17 встановлює, що подання до господарського суду заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами: особою, яка не має на це права; або судового рішення, яке не набрало законної сили; або судового рішення, яке в апеляційному чи в касаційному порядку скасоване повністю чи частково або змінене (якщо порушується питання про його перегляд за нововиявленими обставинами саме у зміненій чи скасованій частині), або повторно після повернення первісно поданої заяви на підставі п. 4 частини шостої ст. 113 ГПКУ, або повторно після повернення первісно поданої заяви на підставі п. 1 частини шостої ст. 113 ГПКУ у зв'язку з відхиленням клопотання про відновлення строку її подання, а так само подання заяви про перегляд за нововиявленими обставинами ухвали господарського суду, яку не може бути оскаржено, виключають перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Тому в зазначених випадках господарський суд повинен відмовити у прийнятті заяви.

Таким чином, для подачі заяви про перегляд судового рішення господарського суду за нововиявленими обставинами законодавство України передбачає місячний термін з дня встановлення обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення. Проте щодо ч. 1 ст. 112 ГПКУ цей строк обмежено трирічним терміном. Формулювання, яке використовує законодавець, допускає можливість різночитання та зловживання, особливо стосовно п. 1 частини другої ст. 112 ГПКУ, де йдеться про встановлення обставин, що мають істотне значення для справи. Так, із статті 112 ГПКУ не зрозуміло, ким повинно бути встановлено в місячний термін істотні для справи обставини, – в статті це не вказано. Стосовно п. 2, 3, 4, 5 частини другої ст. 112 ГПКУ необхідно зазначити, що в місячний термін заявник може не мати можливості дізнатися про наявність рішення суду, оскільки він не повинен постійно моніторити рішення суду. Та й не треба забувати, що рішення суду не завжди публікуються своєчасно. У Постанові № 17 законодавець спробував пояснити спірні питання, проте ліквідувати прогалини законодавства цим документом неможливо. Тому питання потребує вирішення шляхом внесення відповідних змін та доповнень до ГПКУ.

У Проекті Закону України № 6232 від 23.03.2017, в ст. 322 Господарсько-процесуального Кодексу України передбачено порядок і строк подання заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами, а саме встановлено, що заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами може бути подано:

1) з підстави, визначеної п. 1 частини другою статті 321 ГПКУ, учасниками справи протягом тридцяти днів з дня, коли особа дізналася або могла дізнатися про існування обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення;

2) з підстави, визначеної п. 2 частини другої статті 321 ГПКУ, – протягом тридцяти днів з дня, коли вирок (ухвала) у кримінальному провадженні набрав (набрала) законної сили;

3) з підстави, визначеної п. 3 частини другої статті 321 ГПКУ, – протягом тридцяти днів з дня набрання законної сили судовим рішенням, яким скасовано судове рішення, що стало підставою для ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду;

4) з підстави, визначеної п. 1 частини третьої статті 321 ГПКУ, – протягом тридцяти днів з дня офіційного оприлюднення відповідного рішення Конституційного Суду України;

5) з підстави, передбаченої п. 2 частини третьої статті 321 ГПКУ, особою, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, не пізніше тридцяти днів з дня, коли така особа дізналася або могла дізнатися про набуття цим рішенням статусу остаточного;

6) з підстави, передбаченої п. 3 частини третьої статті 321 ГПКУ, – протягом тридцяти днів з дня, коли вирок у кримінальному провадженні набрав законної сили.

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами може бути подана:

1) з підстави, визначеної п. 1 частини другої статті 321 ГПКУ, – не пізніше ніж через три роки з дня набрання таким судовим рішенням законної сили;

2) з підстав, визначених п. 2, 3 частини другої та частиною третьою статті 321 ГПКУ, – не пізніше ніж через десять років з дня набрання таким судовим рішенням законної сили.

Також у статті зазначено, що строки, визначені в частині другій цієї статті, не можуть бути поновлені. Передбачено, що заява про перегляд судового рішення суду першої інстанції з підстав, визначених частиною другою, пунктами 1, 3 частини третьої статті 321 ГПКУ, подається до суду, який ухвалив судове рішення. Заява про перегляд судових рішень судів апеляційної і касаційної інстанцій з підстав, зазначених у частині четвертій цієї статті, якими змінено або скасовано судове рішення, подається до суду тієї інстанції, яким змінено або ухвалено нове судове рішення. Заява про перегляд судового рішення з підстави, визначеної пунктом 2 частини третьої статті 321 ГПКУ, подається до Верховного Суду і розглядається у складі Великої Палати.

Таким чином, у Проекті Закону України № 6232 від 23.03.2017 вдосконалено деякі питан-

ня щодо положень ст. 112, 113 ГПКУ. Так, чітко зазначено коло осіб, які мають право подати заяву про перегляд судового рішення, а саме: учасники справи. Це є позитивним моментом, оскільки усувається прогалина, яка дозволяла зловживання в цьому питанні. Проте з'явилися спірні моменти. Наприклад, встановлено, що заяву можливо подати протягом тридцяти днів з дня, коли особа дізналася або могла дізнатися про існування обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення. Не зрозуміло, хто і яким чином буде визначати, коли особа могла дізнатися про існування обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення. З'явився обмежувальний термін з підстав, визначених п. 2, 3 частини другої та третьої ст. 321 ГПКУ, а саме десять років з дня, коли вирок (ухвала) у кримінальному провадженні набрав (набрала) законної сили або набрання законної сили судовим рішенням, яким скасовано судове рішення, що стало підставою для ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду. На погляд автора, незрозумілий сенс обмежувального десятирічного терміну для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами, яке було прийнято за допомогою незаконних дій посадових осіб. Зацікавлена особа з незалежних від неї причин може дізнатися про вирок (ухвалу) у кримінальному провадженні або про набрання законної сили судовим рішенням, яким скасовано судове рішення, що стало підставою для ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду, після десятирічного терміну. Й це стає перешкодою для захисту законних прав і інтересів, які було порушено через незаконні дії посадових осіб.

Низку положень чинного ГПКУ проектом Закону України № 6232 від 23.03.2017 не було змінено. Так, незмінним залишився обмежувальний трирічний термін з дня набрання судовим рішенням законної сили для подачі заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Не змінився місячний термін для подачі заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами з дня, коли вирок (ухвала) у кримінальному провадженні набрав (набрала) законної сили або з дня набрання законної сили судовим рішенням, яким скасовано судове рішення, що стало підставою для ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду. Проте ці положення потребують переосмислення і доопрацювання.

Низка вчених також акцентує увагу на зазначеній проблематиці. Так, Л. М. Ніколенко зазначає, що трирічний строк для оскарження судового акта є великим. Необхідно встановити шестимісячний строк, який є достатнім для виявлення нововиявлених обставин і подання заяви про перегляд судових актів за нововиявленими обставинами. Цей строк має бути загальним для всіх випадків перевірки та перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами [4, с. 47]. О. С. Волохов зазначає, що відповідно до ст. 113 ГПК України заява про перегляд судового рішення господарського суду з підстави, передбаченої п. 1 ч. 2 ст. 112 цього Кодексу, може бути подана не пізніше трьох років з дня набрання судовим рішенням господарського суду законної

сили. Із п. 1 ч. 6 ст. 114 ГПК України вбачається, що місячний строк подання заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами з підстав, передбачених у п.п. 2-5 ч. 2 ст. 112 ГПК України, фактично можна поновити. Але таке поновлення строків не стосується підстави, зазначеної в п. 1 ч. 2 ст. 112 ГПК України, для якої встановлений чіткий 3-річний строк. Цей строк не можливо поновити. Адже відповідно до п. 4 ч. 6 ст. 113 ГПК України заява про перегляд судового рішення господарського суду за нововиявленими обставинами до розгляду не приймається і повертається заявникові в разі, якщо заява про перегляд судового рішення господарського суду за нововиявленими обставинами з підстави, передбаченої п. 1 ч. 2 ст. 112 ГПК України (істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи), подана після закінчення трирічного строку з дня набрання судовим рішенням законної сили незалежно від поважності причини пропуску цього строку [5, с. 264]. На проблеми практичного застосування ст. 113 ГПКУ також вказують В. Д. Чернадчук, В. В. Сухонос, В. П. Нагребельний [6, с. 234].

На погляд автора цього дослідження, встановлення трирічного строку для оскарження судового акта є дійсно великим, але й шестимісячний строк є недостатній для належного застосування інституту перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами. Встановлення граничного строку для підстав, передбачених п. 2-5 ст. 112 ГПКУ або п. 2, 3 частин другої та третьої ст. 321 проекту ГПКУ, є недоречним, оскільки буде обмежувати виправлення ситуації, яка зумовлена незаконними діями посадових осіб.

Висновки

Підводячи підсумок, необхідно зазначити доцільність передбачити в ГПКУ таку норму права: «Судове рішення господарського суду може бути переглянуто у зв'язку з нововиявленими обставинами за заявою учасника справи протягом тридцяти днів з дня встановлення заявником обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення. При цьому заява про перегляд судового рішення господарського суду з підстави встанов-

лення істотних для справи обставин, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи може бути подана не пізніше одного року з дня набрання судовим рішенням господарського суду законної сили». Ці зміни дозволять заявнику реально, а не декларативно скористатися правом на перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами та захистити законні права й інтереси суб'єкта господарювання.

Список використаних джерел:

1. Ткачук О. С. Перегляд судових рішень Верховним Судом України: проблемні питання правозастосування / О. С. Ткачук // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2011. – № 2(11). – С. 108–117.
2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Проект Закону України від 23.03.2017 № 6232 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/JH4T400A.html.
3. Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами: Постанова Пленуму Вищого Господарського суду України від 26.12.2011 № 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0017600-11>.
4. Ніколенко Л. М. Деякі аспекти реалізації права на перегляд судових актів за нововиявленими обставинами у господарському судочинстві / Л. М. Ніколенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2013. – № 22. – Ч. 2. – Т. 2. – С. 44–49. – Серія «Право»
5. Волохов О. С. Практика господарських судів щодо перегляду рішень за нововиявленими обставинами / О. С. Волохов, Я. В. Нечваль // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Випуск 5. – Том 1. – С. 261–265.
6. Чернадчук В. Д. Господарське процесуальне право України: підручн. / [В. Д. Чернадчук, В. В. Сухонос (ст.), В. П. Нагребельний, Д. М. Лук'янець]; за заг. ред. к.ю.н. В. Д. Чернадчука. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 378 с.

В статті проаналізовані норми діючого процесуального законодавства України, а також зміни до нього, прийняті в першому читанні і що стосуються порядку перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Досліджені наукові роботи, в яких розглядаються проблеми перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами. Автор пропонує удосконалити законодавство України щодо порядку перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Ключевые слова: перегляд рішень господарського суду, нововиявлені обставини, удосконалення законодавства, проект Закону.

The article analyzes the norms of the current procedural legislation of Ukraine, as well as amendments thereto, adopted on first reading, and on the order of review of the decisions of the economic court on newly discovered circumstances. Scientific works have been investigated, which consider the problems of reviewing court decisions on newly discovered circumstances. The author proposes to improve the legislation of Ukraine on the procedure for reviewing the decisions of the economic court on newly discovered circumstances.

Key words: revision of economic court decisions, newly discovered circumstances, improvement of legislation, draft Law.